

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2021 - Sayı: Van Özel Sayısı
Issue: Van Special Issue
ISSN: 1302-6879 - Sayfa/Page: 855-882

Özel Eğitim Hizmetlerine Genel Bir Bakış: Van İli Örneği An Overview of Special Education Services: The Case of Van Province

• Abdurrahman MENĐİ* Ercan ÖPENGİN**

*Doç. Dr, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Van/Türkiye.
Assoc. Prof., Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Education, Department of Special Education, Van /Turkey.
abdurrahmanmengi@yyu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-5903-254X

**Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Van/Türkiye.
Asst. Prof., Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Education, Department of Special, Van /Turkey.
ercanopengin@yyu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-9526-4313

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi / Date Received:

31/01/2021

Kabul Tarihi / Date Accepted:

23/03/2021

Yayın Tarihi / Date Published:

20/04/2021

Atrf: Mengi, A. & Öpengin, E. (2021). Özel Eğitim Hizmetlerine Genel Bir Bakış: Van İli Örneği. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Van Özel Sayısı, 855-882

Citation: Mengi, A. & Öpengin, E. (2021). An Overview of Special Education Services: The Case of Van Province. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, Van Special Issue, 855-882

Öz

Ülkelerin temel sorumluluklarından biri, özel ihtiyaçları olanlar da dâhil olmak üzere tüm öğrenciler için kaliteli eğitime etkili ve eşit erişim sağlamaktır. Özel gereksinimli çocuklar, bedensel özellikleri ve/veya öğrenme yetenekleri normalden farklı olan çocuklardır. Bu çocuklara verilen eğitim özel eğitim olarak adlandırılmaktadır. Özel eğitim, müfredat, kullanılan yöntem, teknik ve eğitim ortamlarının uyarlanması bağlamında genel eğitim uygulamalarından önemli derecede farklılaşmaktadır. Bu da günümüzde özel eğitime yönelik araştırmaların daha yaygın yapılması gerektiğini göstermektedir. Bu araştırmada 2020-2021 eğitim öğretim yılı itibarıyla Van ilinde özel eğitim hizmetlerinin mevcut durumunun incelenmesi amaçlanmıştır. Genel tarama modeli ile gerçekleştirilen araştırmada, çalışma evrenini 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Van ilindeki mevcut özel eğitim hizmetleri oluşturmaktadır. Araştırmada veriler ilgili kurumların internet sayfaları ve yöneticilerinden elde edilmiştir. Toplanan veriler betimsel analiz ile çözümlenmiş ve tablolar ile sunulmuştur. Araştırma sonucunda çoğunluğu genel eğitim okullarında kaynaştırma öğrencisi olmak üzere toplamda 5819 özel gereksinimli öğrencinin farklı eğitim ortamlarında eğitim aldıkları belirlenmiştir. Van ilinde orta ve ağır düzeyde yetersizliği olan öğrencilere yönelik özel eğitim hizmetleri, farklı eğitim kademelerinde toplam 9 okulda 119 derslikte 68'i özel eğitim öğretmeni olmak üzere 133 öğretmen tarafından yürütülmektedir. Araştırma sonucunda ildeki özel eğitim hizmetlerinde, ilgili paydaşların katılımı ve işbirliğiyle daha sistematik bir planlamaya ihtiyaç duyulduğu belirlenmiş ve buna yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Özel gereksinimli öğrenciler, özel eğitim, Van ili.

Abstract

One of the basic duties of countries is ensuring effective equal access to quality education for all learners, including those with special needs. Children with special needs are those whose physical characteristics and /or learning abilities differ from their peers. The education given to these children is called special education. Special education differs significantly from general education practices in terms of curriculum, method, technique, and adaptation of educational environments. This shows that researches on special education should be conducted more widely. In this research, it is aimed to examine the current situation of special education services in the province of Van as of the 2020-2021 academic year. The research carried out with the general screening model and the universe of the study consists of the special education services available in all institutions and organizations providing special education services in the province of Van. The data in the study were collected through the web pages of the relevant institutions and from the directors of the institutions. The collected data were analyzed by descriptive analysis and presented in tables. As a result of the research, it was determined that a total of 5819 students with special needs received education in different educational environments, most of whom were mainstreaming students in general education schools. Special education services for students with moderate and severe disabilities in the province of Van are carried out by 133 teachers, 68 of whom are special education teachers, in 119 classrooms in 9 special education schools at different education levels. As a result of the research, it was determined that more systematic planning was needed in the special education with the participation and cooperation of the relevant stakeholders, and suggestions were made for this aim.

Keywords: Students with special needs, special education, province of Van

Giriş

İnsanların yaşam hakkından sonra özellikle onurlu bir yaşam sürdürmede etkili olan haklar arasında eğitim alma hakkı önemli bir yere sahiptir. Eğitim hakkı, ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerle garanti altına alınmış temel bir haktır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948), Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Haklarına dair Sözleşme (ÇHS) (1989) ve BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS) (2006) ile tüm çocukların eğitim haklarının cinsiyet, dil, din ve ırk ayrımı yapılmaksızın güvence altına alınması gerekliliği ortaya konulmuştur. Eğitim hakkı ve eğitim hakkından yoksun kalma/bırakılma söz konusu olduğunda ilk akla gelen gruplardan biri de özel gereksinimli çocuklardır (Mengi, 2016: 227). Nitekim BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme (ÇHS), özel gereksinimli çocukların haklarına özellikle vurgu yapar. ÇHS kapsamındaki tüm hakların, özel gereksinimli çocuklar için de yaşama geçmesi, temel ilkelerin gözetilmesi gerekir. Taraf devletlerin özel gereksinimli çocuklara

ilişkin yükümlülüklerini düzenleyen 23. maddeye göre, taraf devletler özel gereksinimli çocukların toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıracak koşulların sağlanmasından sorumludur (ÇHS,1989). Yine BM Çocuk Hakları Komitesi'nin (ÇHK) yayımlanmış olduğu Genel Yorum 9. maddesi özel gereksinimli çocuklara odaklanmaktadır. ÇHK, bu yorumda özel gereksinimli çocukların kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve fiziksel kapasitelerinin en üst düzeye ulaşması için eğitim olanaklarına erişimlerinin sağlanmasını vurgulamaktadır.

Uluslararası yasal düzenlemelere paralel olarak Türkiye'de ulusal düzeyde yasalarda da özel gereksinimli bireylerin haklarını güvence altına alan değişiklikler yapılmıştır. Öncelikle Türkiye, özel gereksinimli bireylerin haklarını güvence altına alan çeşitli uluslararası sözleşmeleri imzalayarak, bu bağlamda yükümlülüklerini yerine getireceğini beyan etmiştir. BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS) Türkiye tarafından 2008'de imzalanmış, EHİS'in ihtiyari ek protokolü ise 2009 yılında imzalanmış, Aralık 2014'te onaylanmıştır. EHİS'in eğitim hakkını düzenleyen 24. maddesine göre devletler, özel gereksinimli bireylerin sistemin her aşamasında, ayrımcılığa maruz kalmadan eğitim hakkından yararlanmalarını sağlamakla yükümlüdür. Ayrıca sözleşme gereği, eğitim sisteminin tüm aşamalarında özel gereksinimli bireylerin insan haklarına saygıyla yaklaşılmalı ve özel gereksinimli bireylerin haklarına ilişkin bilinçlendirici eğitim programları oluşturulmalıdır. Türkiye EHİS'e benzer şekilde engellilere karşı ayrımcılığı yasaklayan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeyi (ESKHUS) 2003 yılında, Avrupa Sosyal Şartı'nı (ASŞ) 1989 yılında ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nı (GGASŞ) da 2007 yılında onaylamıştır (ERG, 2016).

Türkiye'de Anayasadan başlayarak ulusal mevzuatta özel gereksinimli bireylerin hakları bağlamına kapsamlı düzenlemeler olduğu söylenebilir. Anayasa'nın 42. Maddesi, bütün bireylerin devlet kurumlarında parasız eğitim ve öğrenim görme hakkına vurgu yapmaktadır. Benzer biçimde, Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 4. maddesi de 2014 yılında eklenen "engellilik" ibaresiyle eğitim kurumlarının cinsiyet, dil, din, engellilik ve ırk ayırımı gözetilmeksizin herkese açık olduğunu ifade etmektedir. Türkiye'de ulusal mevzuat bağlamında özel gereksinimli bireylerin haklarını güvence altına alan en önemli kanun olarak 2005 yılında kabul edilen 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun gösterilebilir. Bu kanuna göre özel gereksinimli bireylerin eğitim alma hakkı hiçbir gerekçeyle engellenemez; özel gereksinimli bireyler, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak,

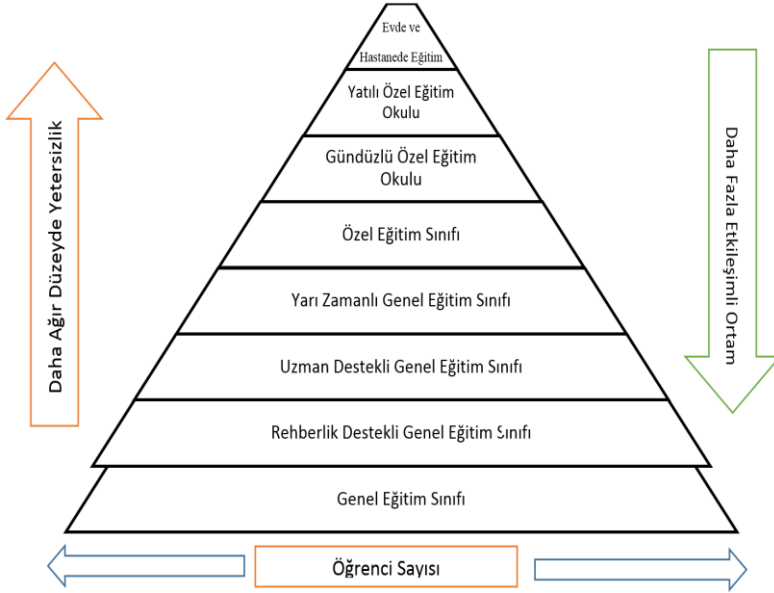
yaşadıkları çevre ile bütünleştirilmiş ortamlarda, eşit haklar temelinde, yaşam boyu eğitim olanaklarından ayrımcılığa maruz kalmaksızın yararlanırlar. Bu yasa gereği, devlet, genel eğitim sistemi içinde özel gereksinimli bireylerin her düzeyde eğitim almasını sağlayacak planlamaları yapmalıdır. Bu yasada özel gereksinimli bireylerin meslek edinimi için düzenlemelerin yapılmasından kamu binalarının özel gereksinimli bireylerin erişimine uygun hale getirilmesine kadar bir dizi düzenleme yer almaktadır. Türkiye’de 1997 yılında kabul edilen 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile özel eğitim uygulamalarından bir olan kaynaştırma eğitimi kapsamlı bir biçimde düzenlenmiştir. Bu kararnamede, kaynaştırma eğitimine öncelik verilmesine, özel gereksinimli öğrenciler için bireysel eğitim planı geliştirilmesine ve özel eğitime erken yaşta başlanması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Kararname, ayrıca ailelerin özel eğitim sürecine etkin katılımını vurgular. Son olarak 2006 yılında kabul edilen ve 2020 yılında güncellenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (ÖEHY) ise özel eğitimin erken yaşta başlaması, bütünleştirmeye öncelik verilmesi vurgulanmakta ve özel eğitime gereksinim duyan öğrenciler için özel eğitim hizmetlerinin düzenlenmesine ilişkin ayrıntılara yer verilmektedir (MEB, 2020a). Dolayısıyla ulusal ve uluslararası mevzuatta engeli olan bireylere yönelik ayrımcılık yasaklanmış ve özel gereksinimli bireylerin eğitim hakkı güvence altına alınmıştır. Özel gereksinimli bireylerin eğitiminin öncelikle bütünleştirilmiş ortamlarda sürdürülmesi ilke olarak benimsenmiş, ayrıştırılmış ortamlarda eğitim yapılmasına ise ancak çocuğun yararı gözetilerek başvurulabileceği belirtilmiştir. Uluslararası mevzuatta (EHİS’in eğitim hakkını düzenleyen 24. Maddesi gibi) eğitim ortamlarının, özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarını karşılayacak kapsayıcı bir anlayışla düzenlenmesi için devletler yükümlü kılınmaktadır (EHİS, 2006). Ancak uluslararası ve ulusal mevzuat düzeyinde özel gereksinimli bireylerin hakları konusunda olumlu düzenlemeler olmasına rağmen, günümüzde özel gereksinimli bireyler, ötekileştirmeye, ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaktan kurtulmadığı bir gerçektir (Çopuroğlu ve Mengi, 2014; Mengi, 2019c: 224). Ancak özel gereksinimli bireylere yönelik tutum ve davranışların geçmişe nazaran günümüzde daha olumlu olduğu söylenebilir. Özellikle günümüzde bu bireylerin toplumun bir parçası olduğu ve buldukları çevredeki ortamlarda bütünleştirme fırsatlarına sahip olması gerektiği düşüncesi kabul görmektedir (Cavkaytar, 2019).

Özel gereksinimli bireylerin eğitimi söz konusu olduğunda özel gereksinimli bireyleri de içine alan kapsamlı bir durumdan söz

edilmektedir. Özel gereksinimli bireyler, öğrenme güçlüğü, dikkat eksikliği ve hiperaktivitesi olan bireyler gibi engel durumu görünmeyen engel gruplarını ve özel yetenekli bireyleri de içermektedir. Özel gereksinimli bireyler, bedensel özellikleri ve öğrenme yetenekleri normalden farklı olan bireyleri de tarif etmektedir (Akçamete, 2018). Resmi tanım olarak Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde özel eğitim ihtiyacı olan birey: bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2020a). Özel gereksinimli öğrencilere verilen eğitim ise özel eğitim olarak tanımlanmaktadır. Özel eğitim, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre; Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitim olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2020a). Alanyazında ise özel eğitim hizmetleri; “yetersizlikten etkilenmiş çocuklara sunulan, üstün özellikleri olanların yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, yetersizliği engele dönüştürmeyi önleyen, engelli bireyi kendine yeterli hale getirerek topluma kaynaşmasını ve bağımsız, üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitim olarak tanımlanmaktadır” (Mengi, 2016: 216). Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin eğitsel tanınması yapılarak özel eğitim hizmetlerinden yararlanması amacıyla, sahip oldukları yetersizliklerine göre sınıflandırılmaktadırlar. Bu sınıflandırmaya göre Otizm Spektrum Bozukluğu (Hafif, Orta, Ağır), Zihinsel Yetersizlik (Hafif, Orta, Ağır), İşitme Yetersizliği, Görme Yetersizliği, Bedensel yetersizlik, Özel Öğrenme Güçlüğü, Dil Konuşma Güçlüğü, Çoklu Yetersizlik, Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu, Süreğen Hastalık ve Üstün/Özel Yetenek gibi alanlar özel eğitim gerektiren alanları oluşturmaktadır (MEB, 2018). Özel eğitim, bireylerin farklı gereksinimleri doğrultusunda, alanında uzman bir ekip tarafından yürütülmektedir (Cavkaytar, 2019: 5). Bu ekipte, özel eğitim öğretmeni, sınıf öğretmeni, rehber öğretmen, konuşma terapisti, odyolog, fizik tedavi uzmanı gibi bireyin ihtiyacına göre, alan uzmanları görev alabilmektedirler.

Günümüzde kapsayıcı eğitim ilkesi doğrultusunda, özel gereksinimli öğrencilerin en az kısıtlayıcı eğitim ortamında eğitim almaları önerilmektedir. En az kısıtlayıcı eğitim ortamı; resmi ve özel özel eğitim kurumlarında özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin, uygun olabilecek en yüksek seviyede diğer öğrencilerle birlikte eğitim gördüğü ortam olarak tanımlanmaktadır (Melekoğlu, 2019). Bu ilkeye paralel olarak tanımlama süreci sonunda bireyin özellikleri, eğitsel

ihtiyaçları ve çevre koşulları da dikkate alınarak özel eğitimde bireyler, en az kısıtlayıcı ortamlardan, yetersizlikten etkilenme düzeyine göre en fazla kısıtlayıcı ortamlara doğru olacak şekilde farklı ortamlarda eğitim alabilmektedirler (Batu ve Kırcaali-İftar, 2011; Cavkaytar, 2019: 22). Öğrencilerin devam ettiği eğitim ortamları, genellikle basamaklandırılmış bir modelle gösterilmektedir (Melekoğlu, 2019), (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1. Özel Eğitimde En Az Kısıtlayıcı Eğitim Ortamı Düzeni

Özel gereksinimli öğrencilerin, uygun eğitim ortamına yerleştirilmesi Rehberlik Araştırma Merkezlerince (RAM) yapılan eğitsel değerlendirme süreci sonrasında yapılmaktadır. Yerleştirmede öncelikle en az kısıtlayıcı eğitim ortamı olarak öğrencinin bütünleştirme/kaynaştırma yoluyla eğitim alabileceği genel eğitim sınıfı seçilmektedir. Genel eğitim sınıfına yerleştirilen öğrenciler ek olarak destek eğitim odalarında da yararlanabilmektedir. Genel eğitim sınıfı dışında özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaç ve özellikleri doğrultusunda yerleştirildikleri örgün eğitimin farklı kademelerinde çeşitli kurum türleri bulunmaktadır. Bunlar MEB istatistik raporuna göre şunlardır: Özel Eğitim Okulu Bünyesindeki Anasınıfları, İşitme Engelliler için İlkokul, Ortaokul ve Özel Eğitim Meslek Liseleri, Görme Engelliler için İlkokul, Ortaokul Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri (III. Kademe), Ortopedik Engelliler İçin İlkokul, Ortaokul Özel Eğitim Meslek Liseleri, Hafif Düzeyde Zihinsel Engelliler için

İlkokul ve Ortaokullar, Özel Eğitim Uygulama Merkezleri (I. Kademe, II. Kademe), Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi (III. Kademe), Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri (Zihinsel Engelliler III. Kademe), Özel Özel Eğitim İlkokul ve Ortaokulları, İlkokul ve Ortaokul seviyesinde Özel Eğitim Sınıflarıdır. Yaygın eğitim kapsamında Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri ve özel yetenekli öğrencilere yönelik Bilim Sanat Merkezleri (BİLSEM) de özel gereksinimli öğrencilere hizmet vermektedirler (MEB, 2020b). Ayrıca sağlık problemleri nedeniyle örgün eğitim kurumlarından doğrudan yararlanamayacak durumda olan özel eğitim gereksinimi öğrenciler, bu durumunu sağlık raporuyla belgelendirmek koşuluyla evde ve hastanede de eğitim hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Tablo 1’de 2019-2020 eğitim öğretim yılında Türkiye’deki özel eğitime ilişkin bilgiler yer almaktadır (MEB, 2020b).

Tablo 1. MEB 2019-2020 Eğitim Öğretim Yılı Özel Eğitim İstatistikleri

Okul/Kurum Türü	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı			Derslik
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	
İlkokul								
Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü İlkokul (İşitme Engelliler)	417	12 831	8 383	4 448	3 004	1 207	1 797	3 993
İlkokul (Görme Engelliler)	18	495	287	208	185	9	116	128
İlkokul (Bedensel Engelliler)	2	248	141	107	42	5	37	51
İlkokul (Hafif Düzeyde Zihinsel Engelliler)	33	776	514	262	206	63	143	200
Özel Eğitim Uygulama Okulu(I. Kademe)	332	10 604	7 021	3 583	2 374	997	1 377	3 316
Ortaokul								
Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdr. Ortaokul (İşitme Eng.)	425	12 621	7 888	4 733	4 075	1 872	2 203	1 222
Ortaokul (Görme Eng.)	18	648	381	267	296	168	128	280
Ortaokul (Bedensel Eng.)	2	229	123	106	47	9	38	-
Ortaokul (Hafif Düzeyde Zihinsel Engelliler)	40	1 385	868	517	503	213	290	95
Özel Eğitim Uygulama Okulu (II. Kademe)	332	9 228	5 843	3 385	2 754	1 224	1 530	585
Araştırma Geliştirme Eğitim ve Uygulama Merkezi	1	121	69	52	7	4	3	-

Özel Eğitim Hizmetlerine Genel Bir Bakış: Van İli Örneği

Ortaöğretim								
Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdr.	477	25 907	16 635	9 272	7 389	3 427	3 962	3 488
Araştırma Geliştirme Eğitim ve Uygulama Mer.	1	109	63	46	9	5	4	23
Özel Eğitim Meslek Lisesi	20	1 408	876	532	505	270	235	269
(İşitme Engelliler) Özel Eğitim Meslek Lisesi	1	75	44	31	27	12	15	25
(Bedensel Engelliler) Özel Eğitim Meslek Okulu	2	31	23	8	17	9	8	-
(Görme Engelliler-III. K) Özel Eğitim Uygulama Okulu (III. Kademe)	278	11 882	7 700	4 182	3 656	1 665	1 991	1 870
Özel Eğitim Meslek Okulu (Zihinsel Engelliler-III. K)	175	12 402	7 929	4 473	3 175	1 466	1 709	1 301
Yaygın Eğitim								
Bilim ve Sanat Merkezi	82	57 360	27 781	29 579	2 222	1 203	1 019	1 499
Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	666	438570	27006 6	168504	26 608	8 828	17 780	40 754

Özel eğitim hizmeti veren kurum ve öğretmenler özel eğitim alan öğrencilerin temel ihtiyaçlarını dikkate alarak ve öğrencilerin hazır bulunuş düzeylerini göz önünde bulundurularak özel eğitim hizmetini sunmaktadırlar. Özel eğitim ile genelde öğrencilerin öz bakım, günlük yaşam, bağımsız yaşam, sosyal yaşam becerileri, sosyo dilbilimsel yeterliliklerinin (Kasap, 2020) ve akademik becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Özel eğitim, müfredat bakımından, kullanılan yöntem, teknik ve eğitim ortamlarının uyarlanması bakımında genel eğitim uygulamalarından önemli derecede farklılaşmaktadır. Dolayısıyla toplumun geneli özel eğitim hizmetleri hakkında çok fazla bir fikre sahip değildir. Bu da günümüzde özel eğitime yönelik araştırmaların daha yaygın yapılması gerektiğini göstermektedir. Özellikle özel eğitim hizmetlerinin doğru planlanması için mevcut durumu ortaya koyan araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılan ilgili alanyazın taramasında Van ilindeki özel eğitim hizmetlerine yönelik verilerin toplandığı çok az araştırmanın olduğu belirlenmiştir. Van'daki özel eğitime ilişkin yapılan çalışmalar yıllar bazında şöyle sıralanabilir; “Van ilinde yürütülen kaynaştırma eğitiminin sosyal bağlamda değerlendirmesi” (Aslan, 2018), “Van İşitme Engelliler Derneği'nin temel sorun ve beklentileri” (Mengi, 2019a), “Van Yüzüncü Yıl Üniversitesinde kayıtlı olan engelli öğrencilerin eğitim

sorunlarının tespiti” (Mengi, 2019b), “Van’daki ortopedik engelli bireylerin teknolojiyi kullanım amaçları” (Tekiroğlu, 2019), “İşitme engelli bireylerin yaşadıkları kültüre katılımında kullanılan araçları” (Müküs, 2019), “engelli bireylerin siyasal tercihlerini belirleyen faktörleri” (Yanık, 2020), “Engelli bireylerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki eğitime ilişkin görüşleri (Mengi, 2020), “Covid-19 Salgını Sürecinde Özel Eğitim Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Süreçlerine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi” (Mengi ve Alpdoğan, 2020) gibi konularda araştırmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Van ilinde özel eğitim alanında akademik çalışmaların çok az olduğu söylenebilir. Bu nedenle Van ilinde özel eğitim hizmetlerine ilişkin hem ileriye dönük araştırmalara kaynaklık yapacak hem de var olan durumun ortaya konmasını sağlayacak genel bir perspektifle yapılan bir araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Van ilinde özel eğitim hizmetlerinin hangi kurum ve kuruluşlar tarafından yürütüldüğü ve bunların mevcut sayısı ile Van ilinde çalışan özel eğitim öğretmeni ve özel eğitim alan öğrenci sayılarının ne kadar olduğu gibi konular bu araştırmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu araştırma ile Van ilindeki özel eğitim hizmetleri, istatistiki veriler ışığında genel bir bakışla incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Van ilinde eğitim-öğretime ilişkin mevcut sayılar nedir?
2. Van ilinde faaliyet gösteren Rehberlik Araştırma Merkezlerine ilişkin sayılar nedir?
3. Van ilinde özel gereksinimli öğrencilere ilişkin mevcut sayılar nedir?
4. Van ilinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlere ilişkin mevcut sayılar nedir?
5. Van ilinde özel eğitim okullarına ilişkin mevcut sayılar nedir?
6. Van ilinde özel eğitim verilen dersliklere ilişkin mevcut sayılar nedir?
7. Van ilinde yaygın eğitim kapsamında yürütülen özel eğitim hizmetlerine ilişkin mevcut sayılar nedir?

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nicel araştırma paradigmasından hareketle tarama modeli ile yapılmıştır. Düzey olarak betimsel araştırma türünde (Büyüköztürk vd. 2020: 25) olan tarama modeli, doğada var olan bir durum, değişken ya da olayın herhangi bir müdahalede bulunulmadan betimlenmesidir (Tuncer, 2020: 223). Genel tarama modelleri ile tekil ya da ilişkisel taramalar yapılabilir (Karasar, 2008). Tekil tarama

modelleri ile ilgilenilen birey, olay, durum, kurum veya konu betimlenmeye çalışılmaktadır (Karasar, 2008). Bu araştırmada Van'daki özel eğitime ilişkin var olan durumun, istatistiksel veriler ile herhangi bir müdahalede bulunulmadan ortaya konulması amaçlandığından, genel tarama modeli uygun bulunmuştur.

1.2. Evren

Araştırmanın evreni, Van ilini teşkil etmektedir. Araştırmanın çalışma evrenini ise 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Van ilindeki özel eğitim hizmetini veren kurum ve kuruluşların tümündeki mevcut özel eğitim hizmetleri oluşturmaktadır.

1.3. Verilerin Toplanması

Bu araştırma verileri genel tarama modeli çerçevesinde Van'da bulunan kurum ve kuruluşların yöneticileri aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmacılar, Van ili özel eğitim okullarındaki öğrenci, öğretmen, derslik, atölye ve servis sayılarına ulaşmak için her kuruma uygun bir tablo hazırlayarak kurum yöneticilerine whatsapp ve e-mail yoluyla elektronik ortamda göndermişlerdir. Bu tablolar ilgili kurum veya kuruluş yöneticiler tarafından doldurularak geri gönderilmiştir. Böylece kurum ve kuruluş yöneticilerinden Van ilindeki özel eğitim hizmetlerine ilişkin sayısal veriler toplanmıştır. Ayrıca kurumların resmi web sayfalarından da bazı istatistiksel verilere ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu araştırmada elde edilen istatistiksel veriler, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmış resmi istatistikler, Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü kayıtlarında bulunan istatistikler, İl milli eğitim müdürlüğüne bağlı olan resmi özel eğitim okulları ve özel özel eğitim kurumları olan Rehabilitasyon merkezlerinin istatistiklerinden oluşmaktadır.

1.4. Verilerin Analizi

Bu araştırmada elde edilen sayısal veriler, öncelikle bilgisayar ortamındaki Word belgesi üzerinde oluşturulan tablolara aktarılmıştır. Farklı kurumlardan ve internet ortamından toplanan verilerin doğruluğunu sağlamak için araştırmacılar, verileri gözden geçirmiş ve veriler arasında karşılaştırmalar yaparak tablolara aktarmışlardır. Verilerin gözden geçirilme ve tablolara aktarma sürecinde çelişkili bulunan veriler, kurum yöneticilerine teyit ettirilmiştir. Tablolara aktarılan veriler daha sonra betimsel analize tabi tutulmuştur. Böylece Van ilindeki özel eğitim hizmetlerinin mevcut durumu 2020-2021 eğitim-öğretim yılı temel alınarak tablolar kullanılarak analiz edilmiş, yorumlanmış ve raporlaştırılarak sunulmuştur.

2. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde Van ilinde özel eğitime ilişkin veriler araştırma soruları doğrultusunda tablo ve şekiller kullanılarak detaylandırılmıştır.

2.1. Van İli Genel Eğitim-Öğretim Bilgileri

Van İline bağlı ilçelerin 2020 yılı itibari ile okul, derslik, öğretmen ve öğrenci sayılarına ilişkin bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

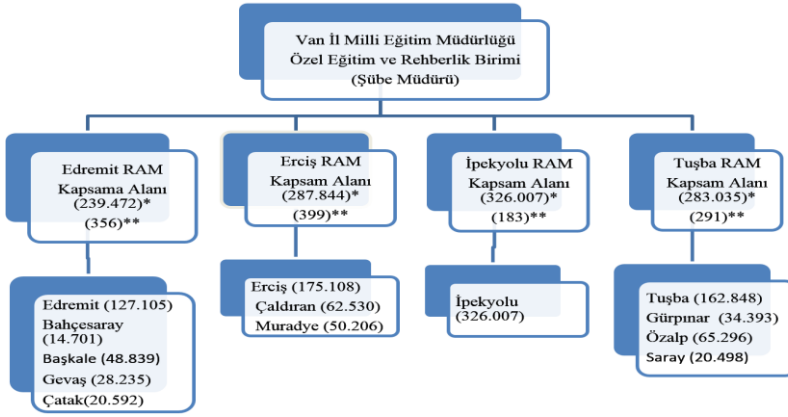
Tablo 2. Van İli 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı Özel Eğitim İstatistikleri

İlçeler	Okul	Derslik	Öğretmen	Öğrenci
Bahçeşaray	55	210	282	4.479
Başkale	114	463	756	18.461
Çaldıran	117	717	1.006	19.497
Çatak	58	284	386	5.319
Edremit	130	1.327	2.033	37.275
Erciş	225	1.909	2.818	55.133
Gevaş	72	309	365	7.793
Gürpınar	98	452	615	8.912
İpekyolu	2152	2.403	5.143	92.190
Muradiye	80	613	672	15.110
Özalp	91	569	741	25.776
Saray	47	260	330	5.896
Tuşba	168	1.583	2.652	42.241
Toplam	3407	11.099	17.799	338.082

Van ilinin üçü (Edremit, İpekyolu ve Tuşba) merkez ilçe olmak üzere toplamda 13 ilçesi bulunmaktadır. Bu ilçelerden öğrenci sayısı en fazla olan ilçe merkez ilçe olan İpekyolu ilçesidir. Buna paralel olarak okul, derslik ve öğretmen sayısı bakımından da ilk sırada yer almaktadır. İl genelinde toplam sayılara bakıldığında okul sayısının 3407, derslik sayısının 11.099, öğretmen sayısının 17.799 ve öğrenci sayısının ise 338.082 olduğu görülmektedir.

2.2. Van’daki Rehberlik Araştırma Merkezlerine İlişkin Bilgiler

Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, özel eğitim faaliyetleri kapsamında özellikle öğrencilerin tanınmasında ve eğitim kurumlarına yerleştirmesinde etkin rol almaktadırlar. Van ilinde faaliyet gösteren Rehberlik Araştırma Merkezleri ve bunların sorumluluk alanlarına ilişkin bilgiler Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Van İlindeki Rehberlik Araştırma Merkezlerinin Kapsama Alanları

Kaynak: <https://www.nufusune.com/van-nufusu>

*Kapsama alanındaki 2020 yılına ait nüfus bilgileri

**Kapsama alanındaki okul sayısına ilişkin bilgiler

Şekil 2’de görüldüğü gibi Van ilinde özel eğitim hizmetleri Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde Özel Eğitim ve Rehberlik Birimi Şube Müdürü tarafından yürütülmektedir. Van ilinde toplamda dört Rehberlik Araştırma Merkezi bulunmaktadır. Bunlar Edremit, Erciş, İpekyolu ve Tuşba ilçelerinde bulunan Rehberlik Araştırma Merkezleridirler. Bu merkezler kapsama alanı bakımından İpekyolu ilçesi, 326.007 nüfus ile ilk sırada gelmektedir. Diğer RAM’lar ise buldukları ilçe ile birlikte yakın çevrelerinde bulunan ve görece kendilerinden az nüfuslu ilçelere de hizmet vermektedirler. Bu bağlamda RAM’ların kapsama alanı nüfus yoğunluğuna ve coğrafi konumlara/yakınlığa göre belirlendiği söylenebilir.

RAM’lar genellikle öğrencilerin tanılamalarını gerçekleştirmektedirler. Bu kurumlarda rehber öğretmenler ve özel eğitim öğretmenleri görev almaktadırlar. Van’da bulunan RAM’ların fiziksel imkânları, öğretmen sayıları ve tanılanan öğrencilere ilişkin bilgiler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3’te görüldüğü gibi her dört RAM’da rehberlik-psikoloji danışmanlık ve özel eğitim hizmetleri olmak üzere iki bölüm bulunmaktadır. Tanılama sürecinde aktif kullanılan eğitsel tanı odası sayısının toplamda 14 olduğu görülmektedir. Toplamda 27 özel eğitim öğretmene karşılık, yine 27 tane rehber öğretmenin görev yapmaktadır. RAM’larda öğrencilere en fazla zihinsel yetersizlik, en az

ise görme yetersizliği tanısı konulduğu görülmektedir. Toplamda 15.810 öğrenciye eğitsel tanı konulmuştur.

Tablo 3. Van'daki Rehberlik Araştırma Merkezlerine ilişkin İstatistikler

Veri Kategorileri	Edremit RAM	Erciş RAM	İpekyolu RAM	Tuşba RAM	Toplam
Bölüm Sayısı	2	2	2	2	8
Eğitsel Tanı Oda Sayısı	3	3	8		14
Öğretmen sayısı					
Özel Eğitim Öğretmeni	2	9	8	8	27
Diğer Branş Öğretmeni	7	8	4	8	27
Öğretmen Sayısı Toplam		17	12	16	54
Eğitsel Tanı Grubu					
Bedensel Yetersizlik	66	1.146	2.838	1.092	5.142
Görme Yetersizliği	6	57	351	84	498
İşitme Yetersizliği	13	131	472	297	913
Otizm Spektrum Bozukluğu	11	188	426	215	840
Öğrenme Güçlüğü	45	198	614	1.197	2.054
Zihinsel Yetersizlik	77	1.689	3.105	1.492	6.363
Öğrenci Sayısı Toplam	218	3.409	7.806	4.377	15.810

2.3. Van'daki Resmi Özel Eğitim Okulları

Van ilinde farklı özel gereksinimi olan öğrencilere yönelik özel eğitim hizmeti sunan ve farklı kademelerden oluşan okul türleri bulunmaktadır. Van'da bulunan özel eğitim okullarına ilişkin bulgular Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. 2020-2021 Eğitim-Öğretim Yılında Van'daki Resmi Özel Eğitim Okul İstatistikleri

İlçe	Okul Adı	Derslik Sayısı	Atölye Sayısı	Özel Eğitim Öğretmeni Sayısı		Diğer Branş Öğretmen Sayısı		Öğrenci Sayısı	
				E	K	E	K	E	K
Edremit	Ayhan Şahenk Özel Eğitim Uygulama Merkezi I. Kademeye Bağlı Ana Sınıf	2	-	1	1	-	-	8	3
	A. Şahenk Özel Eğitim Uygulama Merkezi I. Kademe	8	-	9	8	5	3	70	30
	A. Şahenk Özel Eğitim Uygulama Merkezi II. Kademe	13	-	9	11	2	3	57	22
	A. Şahenk Özel Eğitim Uygulama Merkezi	7	3	5	6	2	3	44	18

Özel Eğitim Hizmetlerine Genel Bir Bakış: Van İli Örneği

	III. Kademe/Lise (İş Uygulama Merkezi/Okulu)								
	Van Özel Eğitim Meslek Lisesi	9	2	1	1	10	8	42	28
Erciş	Erciş Özel Eğitim İlkokulu	4	-	4	2	-	-	8	8
	Erciş Özel Eğitim Ortaokulu	4	-	7	2	-	4	19	5
	Erciş Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi-Okulu/Lise	4	1	2	2	-	2	15	2
İpekyolu	Ayşe Hüsniye Hatun Özel Eğitim Anaokulu	5	-	-	1	-	4	8	7
	Zübeyde Hanım Özel Eğitim İlkokulu	3	1	4	3	-	-	12	10
	Zübeyde Hanım Özel Eğitim Ortaokulu	4	1	4	4	1	3	18	10
	Konya Beyhekim Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu-Lise)	12	8	4	8	7	7	64	47
Tuşba	İşitme Engelliler İlkokulu	5	-	2	4	-	-	6	7
	İşitme Engelliler Ortaokulu	8	1	2	-	9	4	18	11
	Tuşba Özel Eğitim Uygulama Okulu I. Kademe	13	-	7	9	1	1	34	13
	Tuşba Özel Eğitim Uygulama Okulu II. Kademe	5	-	4	2	3	-	9	6
	Tuşba Özel Eğitim Uygulama Okulu III. Kademe/Lise	3	-	1	1	-	-	2	2
	Urartu Özel Eğitim Meslek Okulu (Lise)	10	7	2	2	1	3	11	9
Genel Toplam		119	24	68	67	41	45	44	238
		143		133		86		683	

Tablo 4’de verilen Van’daki özel eğitim okullarına ait istatistikler değerlendirildiğinde; Van’daki özel eğitim veren okullarda toplamda 133 derslikte, 135 özel eğitim öğretmen ve 86 branş öğretmeni tarafından 684 özel eğitim öğrencisine özel eğitim imkanı verildiği görülmektedir.

2.4. Van İlinde Özel Eğitim Hizmetleri için Kullanılan Sınıf/Derslik Sayısı

Özel gereksinimli öğrenciler farklı eğitim ortamlarında eğitim almaktadırlar. Özel eğitim okullarının yanı sıra genel eğitim okullarında özel eğitim sınıfları ve destek eğitim odalarında eğitim hizmeti almaktadırlar. Van’da özel gereksinimli öğrencilerin eğitim aldıkları dersliklere ilişkin bilgiler Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Van ilinde özel eğitim için kullanılan dersliklere ilişkin İstatistikler

Eğitim Türü	Kademeler				
	Okul Öncesi	İlkokulu	Ortaokul	Ortaöğretim	Toplam
Özel Eğitim Okulları	7	33	34	45	119
Özel Eğitim Sınıfları	16	67	48	16	147
Destek Odaları	20	237	148	55	460
Genel Toplam	43	337	230	116	726

Tablo 5 incelendiğinde Van'da özel gereksinimli çocuklar için destek eğitim odası olarak kullanılan ortamların sayısının, çoğunluğu ilkokulda olmak üzere 460 olduğu görülmektedir. Özel eğitim okulları bünyesinde 119 derslik bulunurken, özel eğitim sınıfı olarak ise 147 dersliğin kullanıldığı görülmektedir.

2.5. Van'da Görev Yapan Özel Eğitim Öğretmenleri

Van'da bulunan resmi özel eğitim okullarında görevli özel eğitim öğretmenlerine ilişkin bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. 2020-201 Yılında Van'daki Resmi Özel Eğitim Okullarında Görevli Öğretmen İstatistikleri

İstihdam Tipi	Görev Yeri				
	Genel Eğitim Okulu	Özel Eğitim Okulu	Rehberlik Merkezi	Araştırma	Toplam
Kadrolu Personel	128	152	27		307
Sözleşmeli Personel	25	19	0		44
Genel Toplam	153	171	27		351

Van'da özel eğitim öğretmeni olarak görev yapan öğretmenlerin istihdam tipi ve görev yaptıkları kurumları gösteren Tablo 6 incelendiğinde öğretmenlerin kadrolu ve sözleşmeli statüde istihdam edildikleri görülmektedir. Toplam 351 öğretmenden 307'sinin kadrolu olduğu ve öğretmenlerin yoğunlukla özel eğitim okulunda görev yaptıkları belirlenmiştir.

2.6. Van'daki Özel Eğitim Öğrencileri ve Eğitim Ortamları

Özel gereksinimli çocuklar, ihtiyaçlarına ve çevre koşullarına bağlı olarak farklı ortamlarda eğitim almaktadırlar. Tablo 7'de Van'daki özel gereksinimli çocuklar ve bunların eğitim aldıkları ortamlara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Özel gereksinimli öğrencilerin eğitim alacakları ortamlar belirlenirken özellikle kendileri için en az kısıtlayıcı ortamda eğitim almaları göz önünde bulundurulmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin eğitim ortamları genel eğitim sınıfından evde eğitime kadar geniş bir yelpazede yer almaktadır (Melekoğlu, 2019). Van özelinde bakıldığında Tablo 7’de görüldüğü üzere 2020 yılı itibari ile özel eğitim alan öğrencilerin sayısının 5819 olduğu ve bunların çoğunlukla kaynaştırma kapsamında eğitim aldıkları görülmektedir.

Tablo 7. *Van’daki Özel Gereksinimli Öğrencilere İlişkin İstatistikler*

Eğitim Türü	Kademeler				Toplam
	Okul Öncesi	İlkokulu	Ortaokul	Ortaöğretim	
Özel Eğitim Okulları	26	199	175	283	683
Özel Eğitim Sınıfları	73	323	316	34	746
Destek Odaları	28	623	616	257	1524
Kaynaştırma	121	953	990	591	2655
Evde Eğitim	3	110	57	31	201
Hastane Sınıfı	2	4	4	0	10
Genel Toplam	253	2212	2158	1196	5819

2.7. Van İlinde Özel Eğitime Gereksinim Duyan Öğrencilere Yönelik Diğer Hizmetler

Özel gereksinimli öğrenciler, okullar dışında yaygın eğitim kurumlarından da özel eğitim hizmeti alabilmektedir. Örgün eğitim dışında genelde yaygın eğitim kurumları olan özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden özel eğitim hizmetleri verilmektedir. Van özelinde bakıldığında özellikle son on yılda giderek artan bu merkezlerin 2020 yılı itibari ile toplamda 54 merkeze ulaştığı bulgulanmıştır. Bu merkezlerin büyük çoğunluğu merkez ilçe olan İpekyolu’nda (38) yer almaktadır.

Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenciler arasında değerlendirilen özel yetenekli öğrenciler, okul dışında Bilim Sanat Merkezleri’nde (BİLSEM) okul sonrası eğitim almaktadırlar (Öpengin, 2020). Özel yeteneklilere yönelik yaygın eğitim kapsamında hizmet sunan bu kurumların sayısı da son yıllarda artmaktadır. Van ili genelinde hali hazırda sayısı 3’e ulaşmış olan bu kurumlar İpekyolu, Edremit ve Erciş ilçelerinde bulunmaktadır. 2020 yılı itibari ile bu kurumlardan hizmet alan öğrencileri sayılarına bakıldığında İpekyolu’nda bulunan BİLSEM’de 344 öğrencinin eğitim aldığı belirlenmiştir. Diğer iki

BİLSEM ise yeni faaliyete başladıkları ve henüz tanılama sürecinin yürütülüyor olmasından dolayı eğitime alınan öğrenci bulunmamaktadır.

Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin eğitim ortamlarına ücretsiz olarak servisler yoluyla taşınma hizmeti de önemli bir hizmet olarak değerlendirilmektedir. Van İlinde 2020 yılı itibari ile taşıma hizmetinden yararlanan özel gereksinimli öğrenci sayısı 1308 olarak belirlenmiş ve taşınmalı eğitim için toplamda 261 aracın özel eğitim hizmetleri kapsamında kullandığı tespit edilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Van ilinde özel eğitim hizmetlerinin niceliksel olarak değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma sonucunda, özel gereksinimli öğrencilere sunulan eğitim hizmetleri sayılarla ortaya konmuştur. Araştırmanın başında öncelikle Türkiye’de özel eğitime ilişkin son veriler gözden geçirilmiştir. Türkiye’de özellikle 2000’li yıllardan itibaren özellikle devletin özel eğitime yönelik teşvikleri sonucunda, özel gereksinimli öğrencilerin toplum içerisinde görünürlükleri artmıştır. Özellikle okullarda özel gereksinimli öğrenci sayılarında artış dikkat çekicidir. Fakat özel eğitim denilince çok farklı ve özgün eğitsel ihtiyaçlara sahip öğrenciler, tek kavram altında değerlendirilmektedir. Tablo 1’de özel gereksinimli öğrencilere sunulan eğitim hizmetleri ve bu hizmetlerden yararlanan öğrenci sayıları incelendiğinde, özel eğitim hizmetlerinin farklı düzey ve kademelerde sunulduğu dikkat çekmektedir. Nitekim özel eğitim hizmetleri ile ilgili olarak okul kademelerine göre, öğrenci yetersizliklerine, yetersizlik düzeylerine ya da hizmet içeriklerine göre farklı sınıflandırmalar yapılabilmektedir. Bu araştırmada genellikle okul kademelerine göre bir sınıflama takip edilmiştir.

Türkiye’de 2020 yılı itibari ile örgün eğitim sistemi içerisinde 18 milyon 240 bin civarında bir öğrenci kitlesi bulunmaktadır (MEB, 2020b). Dünyada birçok ülkenin nüfusundan fazla sayıda öğrenciye sahip Türkiye’de bu öğrenciler, okulöncesinden liseye kadar farklı kademelerde 68 bin civarında okulda toplamda 727 bin civarında derslikte eğitim almaktadırlar (MEB, 2020b). Türkiye’de öğretmen sayısı ise yayınlanan son istatistiklere göre 1 milyon 100 bin civarındadır (MEB, 2020b). Van ilinde okula devam eden öğrenci sayısı 338 bin civarındadır (Tablo 2). Nüfusu 1 milyon 200 bin civarında olan Van’da yaklaşık olarak nüfusun ¼ ‘ü öğrencidir. Van’da 3407 okulda 11.099 derslikte eğitim faaliyetleri yürütülmektedir. Derslik başına öğrenci sayısı ise ilkökul ve ortaokullarda 32 iken ortaöğretimde bu sayı 27’ye düşmektedir (Van MEM, 2020).

Türkiye’de derslik başına düşen öğrenci sayısının 24 olduğu (MEB, 2020b) düşünüldüğünde, Van ilinde ciddi bir derslik ve okul ihtiyacı olduğu söylenebilir. Van özellikle çevre iller için bir çekim merkezi olduğundan nüfus artış oranı yüksek iller arasında yer almaktadır. Bu durum okul ve derslik ihtiyacını daha da artıran bir etkiye sahiptir. Var olan yüksek öğrenci sayısına göre sadece 17 bin civarında öğretmenin görev yaptığı Van ili, aynı zamanda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı bakımından da Türkiye ortalamasından yüksek bir orana sahiptir. Bu bağlamda öğretmen ihtiyacı da olduğu söylenebilir.

Türkiye’de 2020 yılı özel eğitime ilişkin istatistikler incelendiğinde örgün eğitim sistemi içerisinde toplamda 425 bin civarında özel gereksinimli öğrencinin eğitim aldığı görülmektedir (MEB, 2020b). Bu öğrencilerin önemli bir çoğunluğu (320 bin civarı) kaynaştırma öğrencisi olarak genel eğitim okullarında eğitimlerine devam etmektedirler. Özel eğitim kapsamında farklı okul kademelerinde toplamda 1417 okulda, 9610 derslikte özel gereksinimli öğrencilerle eğitim-öğretim yapılmaktadır. Bu sayılara genel eğitim okullarında özel eğitim sınıfları dâhil değildir. Van ilinde ise farklı eğitim kademelerinde toplamda 5819 öğrenci eğitim almaktadır (Tablo 7). Özel gereksinimli öğrencilerin, toplam örgün eğitim alan öğrenciler arasındaki oranlarına bakıldığında Türkiye geneli % 2,5 olan oranın Van ilinde % 1,5’e denk geldiği görülmektedir. Bu durum eğitim imkânlarına erişemeyen özel gereksinimli çocukların varlığı yönünde değerlendirilebilir. Özel gereksinimli çocuklar farklı nedenlerle eğitim sisteminin dışında tutulabilmektedirler. Bu durumun temel nedenleri olarak tanılama sürecinde yaşanan zorluklar, ihtiyacı karşılayacak sayıda okul veya sınıf bulunmaması ve yasal çerçevede öngörülenin aksine, çocukların uygulayıcılar tarafından okullara kabul edilmemesi olduğu belirtilmektedir (ERG, 2016). Araştırmada elde edilen istatistikler, Van’da önemli sayıda özel eğitime gereksinim duyan çocuğun eğitim imkânlarından faydalanamadığını göstermektedir. Oysaki Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) tarafından kabul edilen “Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme” de (1960) herhangi bir kişi ya da grubun, herhangi bir tür ya da düzeyde eğitim görmekten yoksun bırakılamayacağı vurgulanmaktadır. Özel eğitime gereksinim duyan çocukların uluslararası ve ulusal yasalarla temel bir hak olarak kabul gören eğitim hakkına erişebilmeleri için Van ilinde ilgili kurumların daha fazla çaba sarf etmesi gerekmektedir.

Özel eğitime gereksinim duyan çocukların özel eğitim imkânlarından yararlanabilmeleri için öncelikle eğitsel tanı almaları gerekmektedir. Türkiye’de özel gereksinimli çocuklar tıbbi ve eğitsel

tanılama olmak üzere iki ardışık değerlendirmeden geçmektedirler (Melekoğlu, 2018). Tıbbi tanılama hastanelerde yapılırken, eğitsel tanılama ise RAM'larda yapılmaktadır. Bu bağlamda özel eğitim sisteminin içerisinde RAM'lar önemli bir konuma ve sorumluluğa sahiptirler. Araştırmada elde edilen verilere göre Van'da dört tane RAM bulunmaktadır. Toplamda 13 ilçesi olan ve fiziksel olarak ulaşım sorunlarının yaşandığı bir coğrafyaya sahip Van ili için sayının az olduğu düşünölmektedir. Van ilindeki RAM'lar Edremit, Erciş, İpekyolu ve Tuşba ilçelerinde bulunmaktadır. Edremit (5) , Erciş (3) ve Tuşba (4) ilçeleri kendi ilçe nüfusu dışındaki birden fazla ilçelerde yaşayan bireylere de eğitsel tanılama, değerlendirme ve yerleştirme süreçlerinde hizmet vermektedirler. Bu bağlamda iş yüklerinin çok fazla olduğu söylenebilir. Nitekim şekil 1 ve Tablo 3 incelendiğinde fiziksel imkânları ve öğretmen sayılarının az olmasına rağmen yıl içerisinde çok fazla sayıda tanılama gerçekleştirdikleri görölmektedir. Yine Tablo 3'te belirtildiği gibi Van ilinde 2019 ile 2020 yılları RAM kayıtlarına göre toplamda 15.810 öğrencinin eğitsel tanılaması yapılmıştır. Özel eğitim durumunu değerlendirmeye yönelik yayınlanan bir raporda (ERG, 2016) RAM'ların eğitsel tanılamadaki rolleri ve yaşanan sorunlara ilişkin önemli tespitler yer almaktadır. Bu raporun sonuçlarına göre mevzuat gereği iki ay içinde tamamlanması gereken tanılama süreci personel eksikliğinden dolayı, sağlıklı biçimde yürütölememektedir. Ayrıca fiziki koşulların yetersizliğinin de süreci olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Bir başka önemli tespit ise RAM'ların tanılamadan kaynaklı ağır iş yükünden dolayı rehberlik ve araştırma gibi diğer işlevlerini yeterince yerine getiremediklerine ilişkindir. Van özelinde RAM'lara bakıldığında özellikle RAM'lara erişimi güç olan uzak köylerden bireylerin tanılama sürecine girmeleri zorlaşmaktadır. Bu durum özel eğitime gereksinim duyan çocukların eğitim imkanlarından mahrum kalmalarına neden olabilir. Yine çalışan personel üzerinde var olan ağır iş yükü, onların mesleki tükenmişlik yaşamalarına ve güvenilir bir tanılama süreci yürötmelerinde sorunlara neden olabilir. Bu bağlamda Van ilinde RAM sayısının artırılması ve bu kurumlarda daha fazla alan uzmanı öğretmeninin istihdam edilmesi önerilmektedir.

Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin eğitiminde temel yaklaşım öğrenci merkezli bir eğitimidir. Nitekim uluslararası geçerliliği olan ve özel gereksinimli çocukların genel eğitim sistemi içinde eğitim almaları için çağırıda bulunan ilk uluslararası belge olan 1994 tarihli Salamanca Bildirisi'nin 2. Maddesinde "Özel eğitim gereksinimi olanlar, normal okullara devam edebilmeli ve bu okullar onların ihtiyaçlarını karşılayabilecek, "çocuğu merkez alan" eğitim

sistemi içinde yetiştirilmelidir.” ifadesi yer almaktadır (Dede, 1996). Farklı ulusal ve uluslararası belgelerde belirtilen özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde öğrenciyi merkeze alan yaklaşımın günümüzde uygulaması bütünleştirme temelli bir anlayışla yapılmaktadır. Bütünleştirme veya kapsayıcı eğitim yaklaşımında; eğitim verilen ortamda her öğrencinin kendi akademik performansı hızında gelişmesine imkân sağlayan bir ortamın oluşturulması vurgulanmaktadır (Wah, 2010). Bütünleştirilmiş eğitim sistemi uygulayan okullarda başarının, gerekli uyarılma ve farklılaştırılmaların yapılmasına bağlı olduğu farklı çalışmalarda (Allen & Cowdery, 2015; Aral, 2011; Batu, Çolak ve Odluyurt, 2013) vurgulanmaktadır.

Van’da özel gereksinimli öğrencilere sunulan eğitim imkânlarına bakıldığında farklı okullarda öğrenci odaklı bir yaklaşımın geliştirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Tablo 7 incelendiğinde özel gereksinimli öğrencilerin büyük çoğunlukla bütünleştirme yaklaşımı kapsamında genel eğitim okullarında kaynaştırma eğitimi aldıkları görülmektedir. Özel eğitimin temel prensiplerinden olan özel gereksinimli öğrencilerin en az kısıtlayıcı eğitim ortamında mümkün olduğunca diğer akranlarıyla aynı eğitim ortamını paylaşmasıdır (Mastropieri ve Scruggs, 2000). Bu bağlamda Van’da bu ilke ile hareket edildiği söylenebilir. Fakat yukarıda da değinildiği gibi kaynaştırma/bütünleştirme ortamlarının verimli olması için gerekli düzenleme ve uyarlamaların yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla eğitim ortamının kaynaştırma öğrencilerine uygun hale getirilmesi kaynaştırma eğitiminin ön koşullarından birisidir. Ayrıca alanyazında başarılı bir kaynaştırma için özel gereksinimli öğrenciye sistemli ve kapsamlı bir öğretim programının sunulması, tüm öğrencilerin, tüm öğretmenlerin, özel gereksinimli öğrenci aileleri ile özel gereksinimli olmayan öğrenci ailelerinin ve yöneticilerin hazırlandığı ve işbirliği içinde çalıştığı bir eğitim ortamının oluşturulması gerektiği ifade edilmektedir (Yazıcıoğlu, 2019). Van’da kaynaştırma uygulamalarına ilişkin yapılan bir araştırmada (Aslan, 2018) uygulamaya ilişkin olumsuz görüşlerin yoğunluğu dikkat çekmektedir. Nitekim araştırmada ebeveynler, öğretmenler, okul yöneticileri, özel gereksinimli bireyler, akranları ve diğer tüm personellerden oluşan kaynaştırma ekibinin kaynaştırma eğitimine ilişkin gerekli bilgi ve donanıma sahip olmadıkları, bu süreci yürüten kurum ve kuruluşlar tarafından bilgilendirilmedikleri, çocuk-ebeveyn ve öğrenci-öğretmen ilişkilerinin çoğunlukla duygusal bir düzlemde yürütüldüğü, özel gereksinimli çocukların sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları, materyal eksikliklerinin olduğu ve alanında uzman eğitimcilere ihtiyaç olduğu sonuçları dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Van’da özel gereksinimli öğrenciler her ne kadar en az kısıtlayıcı eğitim

ortamlarına yerleştirmelerine rağmen verilen eğitimin kalitesinin gerekli ihtiyaçlar sağlanarak arttırılması gerektiği sđylenbilir.

Özel gereksinimli öğrencilerin devam ettiği özel eğitim okulları genelde öğrencilerin gereksinim alanına göre sınıflandırılmaktadır. Bu okul türlerinin genelde üç kategoride sınıflandırıldığı sđylenbilir. Birinci kategorideki okullar hafif düzeyde zihin engelli öğrencilere yönelik her kademedede eğitim imkânı sunan okullardır. Zihin engelli öğrencilere eğitim veren okullar Özel Eğitim İlkokulu, Özel Eğitim Ortaokulu ve Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezleri olarak adlandırılmaktadır. İkinci kategorideki okullar, işitme engelli öğrencilere yönelik her kademedede eğitim veren okullardır. Bu okullar İşitme Engelliler İlkokulu ve İşitme Engelliler Ortaokul ile Özel Eğitim Mesleki Lise adı altında işitme engelli öğrencilere eğitim imkânı sunmaktadırlar. Ayrıca Özel Eğitim Mesleki Lisede görme engelli öğrencilere de lise düzeyinde eğitim verilmektedir. Üçüncü kategorideki okullar ise, başta her derecedeki otizmli öğrenciler olmak üzere orta ve ağır derecedeki zihin engelli öğrencilere eğitim veren, I., II. ve III. kademelerden oluşan Özel Eğitim Uygulama Merkezleridirler.

Tablo 4’de 2020-2021 yılı itibariyle Van ilinde özel eğitim hizmetleri veren tüm resmi özel eğitim okulları yer almaktadır. Van ili Edremit ilçesinde üç türden özel eğitim okulu bulunmaktadır. Birincisi, okul türü, I., II. ve III. Kademe eğitim veren Ayhan Şahenk Özel Eğitim Uygulama Merkezidir. Bu okul tek bir binada ancak üç farklı bloktan oluşan bir okuldur. Bu okulda başta her derecedeki otizmli öğrenciler olmak üzere orta ve ağır derecedeki zihin engelli öğrencilere ve çoklu engel kategorisinde değerlendirilen öğrencilere özel eğitim hizmeti verilmektedir. Edremit ilçesinde bulunan üçüncü okul türü ise, Özel Eğitim Mesleki Lisesidir. Bu okul 2018 yılı itibariyle hizmete açılmıştır. Bu okulda işitme engelli öğrencilere eğitim imkânı sunmaktadır. Ayrıca bu okulda görme engelli öğrencilere de lise düzeyinde eğitim verilmektedir. Erciş’te farklı kademelerde eğitim veren Erciş Özel Eğitim İlkokulu, Erciş Özel Eğitim Ortaokulu ve Erciş Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi-Okulu/Lisesi bulunmaktadır. Erciş’teki bu okul/lar on yıldan fazladır eğitim vermesine rağmen okulun fiziki şartlarının özel eğitim hizmetlerine uygun olmadığı sđylenbilir. Eskiden lojman olarak kullanılan altı farklı binanın okula dönüştürülmesinden dolayı uygun fiziksel alt yapıya sahip olmadığı sđylenbilir. Ancak Erciş, Çaldıran ve Muradiye ilçelerine yönelik özel eğitim hizmeti sunması açısında bu okulun işlevi son derece önemlidir. Bu okul/larda sadece hafif düzeydeki zihin engelli ve otizmli öğrencilere özel eğitim hizmetleri verilmektedir. Dolayısıyla işitme

veya görme engelli öğrencileri Erciş'te özel eğitim hizmeti alma imkânı olmadığı için bu öğrenciler genelde Van merkez veya bölgedeki en yakın diğer özel eğitim okullarına gitmek zorunda kalmaktadırlar. Van ili İpekyolu ilçesindeki özel eğitim okullarında ise daha çok hafif düzeydeki zihin engelli ve otizmlili öğrencilere özel eğitim hizmetleri verilmektedir. Bu okul/lar anaokulu, ilkokul, ortaokul ve meslek lisesi düzeyine sahip okul türlerinden oluşmaktadır. İpekyolu'nda en son açılan okul Ayşe Hüsniye Hatun Özel Eğitim Anaokulu, 2020 yılında açılan ve Ana okul düzeyinde özel eğitim hizmeti veren bir okuldur. Van ili Tuşba ilçesinde ise üç farklı özel eğitim türüne hizmet veren okul olduğu söylenebilir. Birincisi, İşitme Engelliler İlkokulu ve İşitme Engelliler Ortaokuludur. Bu okul/lar aynı zamanda yatılı özelliğine de sahip olduğu için Hakkâri, Şırnak, Bitlis, Muş, Ağrı gibi illerden de öğrenci kabul etmektedirler. Bu okul/larda işitme engelli öğrencilerin yanı sıra zihin engelli öğrencilere de birer sınıf ile hizmet vermektedir. İkinci okul türü, I., II. ve III. Kademedeki Tuşba Özel Eğitim Uygulama Okuludur. Bu okul 2019 yılı itibarıyla hizmete açılmıştır. Bu okulda her derecedeki otizmlili öğrenciler ile orta ve ağır derecedeki zihin engelli öğrencilere ve çoklu engel kategorisinde değerlendirilen öğrencilere özel eğitim hizmeti verilmektedir. Üçüncü okul türü ise hafif düzeyde zihin engelli öğrencilere hizmet veren Urartu Özel Eğitim Meslek Okulu/Lisesidir. Bu okul 2020 yılı itibarıyla hizmete açılmıştır. Van ilinde son iki yılda özel eğitim hizmeti veren dört-beş okulun açılmış olması gelecek adına umut vericidir.

Yaygın eğitim kapsamında özel gereksinimli öğrencilere hizmet veren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri özellikle devletin özel gereksinimli öğrencilerin eğitimleri için bu kuruluşları desteklemesiyle son on yılda sayılarında hızlı bir artış olduğu görülmektedir. Bu kurumlara yönelik yapılan araştırmalar, ciddi sorunları olduğuna dair sonuçları ortaya koymaktadırlar. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri hizmetlerin sunulmasında; kurumlar arası işbirliği, nitelikli personel istihdamı, etkili eğitim programları kullanma, aile-personel iletişimi ve işbirliği, denetleme ve finans gibi sorunları dikkat çekmektedir (DESÖP, 2013). Öğrenci velileri ile yapılan bir araştırmada da genel olarak velilerin rehabilitasyon merkezlerinin işlevleri hakkında bilgi sahibi olmadığı, ulaşımında zorluk yaşadıkları ve yararına inanmadıkları görülmektedir (Yazçayır ve Gürgür, 2018). Bu araştırmada Van'da bulunan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine ilişkin çok detaylı bilgiye ulaşılamamakla beraber çoğunluğunun merkez ilçelerde olmak üzere sayılarının 54 civarında olduğu görülmektedir. Van'daki özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin eğitim faaliyetlerine yönelik yapılmış başka bir

araştırmada (Mengi, 2020) ise bu merkezlere devam eden öğrencilerin genel olarak olumlu bir algıya sahip olduklarına ilişkin sonuçları ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılan bireyler, bu merkezler sayesinde sosyal çevrelerinin genişlediğini, yalnızlık duygusundan kurtulduklarını, buna paralel olarak yaşam bağlarının güçlendiği ve mutlu olduklarına dair geri bildirimlerde bulunmuşlardır.

Son olarak Van'da özel eğitim kapsamında değerlendirilen özel yetenekli öğrencilere sağlanan hizmetler incelendiğinde son yıllarda bu öğrencilere yönelik açılan BİLSEM sayısının arttığı görülmektedir. Türkiye'ye özgü bir model olan BİLSEM, okul öncesi eğitim, ilkökul, ortaokul ve lise çağındaki özel yetenekli öğrencilerin örgün eğitim kurumlarındaki eğitimlerini aksatmayacak şekilde bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılmış olan özel eğitim kurumlarıdır (Öpengin, 2020). Hâlihazırda sadece İpekyolu ilçesinde hizmet veren BİLSEM'de öğrenci bulunmasına rağmen diğer iki merkezde de tanılama süreçleri devam etmektedir. Fakat özel yetenekli bireylerin eğitiminde BİLSEM'ler önemli bir role sahip olmalarına rağmen çeşitli sınırlılıklara sahiptirler. Özellikle okul programları ile arasında bir bağlantının olmaması ve dolayısıyla okul programı ile aralarında aktarımın olmaması eleştirilmektedir (Sak, 2018; Sak vd., 2015; Şahin, 2018). Ayrıca BİLSEM'e ilişkin yasal mevzuatın sık değişikliğe uğraması, farklı merkezler arasında uygulamalar bağlamında paralellığın olmaması, etkili uygulamaların programdan çok öğretmenlerin çabasına bağlı olması ve merkezlerin fiziksel, donanım ve malzeme bağlamında yetersizlikleri, verilen eğitimin niteliğini olumsuz etkilemektedir (Öpengin, 2020). Burada özel yeteneklilerin eğitimi bağlamında göz önünde bulundurulması gereken önemli bir faktör de coğrafi koşullar ve öğrencilerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak BİLSEM'lere erişim imkânlarıdır. Van'da özellikle BİLSEM'lerin bulunduğu ilçelere uzak diğer ilçe ve köylerde bulunan- bir bakıma imkânlar açısından dezavantajlı duruma sahip özel yetenekliler olarak tabir edilen- öğrencilere de uygun eğitim imkânlarının sağlanması gerekmektedir. Bu konuda üniversitenin de katılımı ile uygulanacak gerçekçi ve işlevsel projelerin etkili olabileceği değerlendirilmektedir.

Van ili'nin özel eğitim kapasitesinin ve uygulamalarının niceliksel bağlamda değerlendirildiği bu araştırma sonucunda faaliyete geçen okullar konusunda son yıllarda ciddi gelişmeler yaşandığı görülmektedir. Fakat bu gelişmelere rağmen özellikle özel gereksinimli öğrencilere gelişmiş ülkelerdekine benzer koşulların sağlanması için ilgili paydaşların işbirliğiyle daha sistematik bir planlamaya ihtiyaç

duyulmaktadır. Burada Van Valiliği öncülüğünde ilgili paydaşlar olan Van İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Sağlık İl Müdürlüğü, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Belediyeler ve Yüzüncü Yıl Üniversitesi işbirliği ile belirli bir vizyon çerçevesinde hareket edilmesi önerilmektedir.

Bu araştırmada temel sınırlılık olarak, Covid-19 salgını sürecinde okulların örgün eğitime kapalı olmasından dolayı araştırma verilerin toplama sürecinin zorlaşması ve araştırma alanında yaşanan sorunları kapsamaktadır. Veriler farklı kaynaklardan toplanıp teyit edilmesine rağmen elde edilen veriler arasında uyumsuzlukların olma ihtimali de doğmuştur. Ayrıca kurumların internet sitelerinden toplanan bazı verilerin güncel olmaması da araştırmanın sınırlılıkları arasında sayılabilir. Bu araştırmanın sınırlılıkları ve elde edilen sonuçları doğrultusunda ileriki araştırmalara yönelik çeşitli önerilerden bulunmuştur.

Öncelikle İl genelinde özel eğitim ile ilgili güncel verilerin sistematik olarak toplandığı ve muhafaza edildiği online/çevrimiçi veri seti oluşturulmalı ve kişisel bilgilerin korunması kanunu çerçevesinde araştırmacıların erişimine izin verilmelidir. Böylece bu veriler kullanılarak hem geleceğe yönelik kurumsal düzeyde planlamalar yapılabilir hem de araştırmacılar tarafından daha nitelikli bulgular sunacak araştırmalar gerçekleştirilebilir. Araştırmada özel gereksinimli öğrencilerin daha çok kaynaştırma ortamlarında eğitim aldıkları görülmektedir. Fakat kaynaştırma eğitiminde ülke genelinde yaşanan sorunlara benzer sorunlar Van'da dikkat çekmektedir. Bu sorunların üstesinden gelmek için kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarında iyileştirmelere yönelik bilimsel dayanaklara dayalı uygulamalara ağırlık verilmesi önerilmektedir.

İleriki araştırmalara yönelik olarak öncelikle bu araştırmayla da ortaya konulduğu gibi Van ilinde özel eğitime ilişkin çok az araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda var olan durumu farklı örneklem ve katılımcı grupları, farklı eğitim kademelerinde, farklı araştırma yöntem ve teknikleri kullanarak ortaya koyacak araştırmaların yapılması önerilmektedir. Yine özel eğitim sürecinde yaşanan sorunları gidermeye yönelik bilimsel dayanaklı müdahalelerin uygulanmasını konu edinen araştırmalar önerilmektedir. Ayrıca sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı bir konuma sahip olan Van'da aileleri özel eğitim sürecine daha aktif katılımını sağlamaya yönelik araştırmaların yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Akçamete, G. (2018). Özel gereksinimi olan bireyler. Ümit Şahbaz (Ed.), *Özel Eğitim Ve Kaynaştırma* içinde (s. 2-31). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Allen, K. E. ve Cowdery, G. E. (2015). *The exceptional child: Inclusion in early childhood education* (8th ed.). Stamford, CT: Cengage Learning.
- Aral, N. (2011). *Okul öncesi eğitimde kaynaştırma*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Aslan, F. (2018). *Kaynaştırma Eğitimi Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme-Van Kent Merkezi Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Batu, S., Çolak, A. ve Odluyurt, S. (2013). *Özel Gereksinimli Çocukların Kaynaştırılması*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Batu, S. ve Kırcaali-İftar, G. (2011). *Kaynaştırma*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu [UNESCO] (1960). *Convention against Discrimination in Education 1960*. http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=12949&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html. Erişim tarihi: 03.01.2021.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, E. Ç., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (28. Baskı). Ankara: Pegem A.
- Cavkaytar, A. (2019). Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim. İbrahim Halil Diken (Ed.), *Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar ve özel eğitim* içinde (s. 3-29). Ankara: Pegem Akademi.
- ÇHS. (1989). *Çocuk Haklarına Dair Evrensel Sözleşme*. www.unicef.org/sitesinden erişilmiştir.
- Çopuroğlu, Y. C. ve Mengi A. (2014). Toplumsal Dışlanma ve Otizm. *Turkish Studies*, 9(5), 607-626, doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6708>.
- Dede, Ş. (1996). Özel eğitim hakkında salamanca bildirisi. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(2), 91-94.
- Destek Özel Eğitim Hizmetlerinin Verimliliğinin Araştırılması Projesi (DESÖP). (2013). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü*. <http://kutuphane.aile.gov.tr/uploads/pdf/zds8NQhiGbgrTz3r.pdf>. Erişim tarihi: 28.01. 2021.
- EHİS. (2006). *Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme*. <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention->

- on-the-rights-of-persons-withdisabilities.html. Erişim tarihi: 02.01. 2021.
- ERG. (2016). *Engeli olan çocukların Türkiye’de eğitime erişimi: Durum analizi ve öneriler*. İstanbul: ERG.
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>. Erişim tarihi: 05.01.2021.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (18. Baskı). Ankara: Nobel.
- Kasap, S. (2020). Sosyodilbilim ve Dil Eğitimi. Fuat Tanhan ve Hali İbrahim Özok (Ed.), *Eğitim Ortamlarında Nitelik* içinde (s. 201-2016). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Mastropieri, M. ve Scruggs, T. (2000). *The Inclusive Classroom: Strategies For Effective Instruction*. Columbus, OH: Merrill.
- Melekoğlu, M. A. (2019). Özel Eğitimde Ekip Çalışması ve Özel Eğitim Ortamları. Veysel Aksoy (Ed.), *Özel Eğitim* içinde (s. 151-180). Ankara: Pegem Akademi.
- Melekoğlu, M. A. (2018). Özel Öğrenme Güçlüğüne Giriş. Orhan Çakıroğlu ve Macit Ayhan Melekoğlu (Ed.), *Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklar* içinde (s. 1-34). Ankara: Vize Akademik.
- Mengi, A. (2016). Özel gereksinimli çocuk hakları. Zihni Merey (Ed.), *Çocuk hakları* içinde (s. 206-233). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Mengi, A. (2019a). Van İştme Engelliler Derneği'nin Temel Sorun ve Beklentileri Açısından İncelenmesi. *İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (20). Erişim: [http://sosbilder.igdir.edu.tr/Makaleler/919714100_02_Mengi_\(19-40\).pdf](http://sosbilder.igdir.edu.tr/Makaleler/919714100_02_Mengi_(19-40).pdf)
- Mengi, A. (2019b). Engelli Öğrencilerin Üniversite Eğitimi Sürecinde Karşılaştığı Güçlükler: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Örneği. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 147-170. Erişim: <http://efdergi.yyu.edu.tr>. <http://dx.doi.org/10.23891/efdyyu.2019.122>.
- Mengi, A. (2019c). *Sosyolojik Boyutlarıyla Otizm*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Mengi, A. (2020). Engelli bireylerin gözüyle özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki eğitim durumlarının incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 19-33. <https://doi.org/10.33206/mjss.540793>.
- Mengi, A. ve Alpdoğan, Y. (2020). Covid-19 salgını sürecinde özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin

- öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. DOI: 10.37669/milliegitim.776226.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2020a). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_06/24163215_ozel_eYitim_yonetmeliYi_son_hali.pdf. adresinden alınmıştır.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2020b). *2019-2020 Örgün eğitim istatistikleri*. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/04144812_meb_istatistikleri_organ_egitim_2019_2020.pdf. adresinden erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeliği_07072018.pdf. adresinden alınmıştır.
- Müküs, H. (2019). *İşitme Engelli Bireylerin Kültüre Dahil Olmalarını Mümkün Kılan Araç ve Kurumların Sosyal Antropolojik Analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Öpengin, E. (2020). Türkiye’de Özel Yetenekli Öğrenciler İçin Eğitim Modelleri. Uğur Sak (Ed.), *Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Modeller ve Stratejiler* içinde (s. 188-200). Ankara: Pegem Akademi.
- Sak, U., Ayas, M., Sezerel, B., Öpengin, E., Özdemir, N. & Gürbüz, Ş. (2015). Türkiye’de Üstün Yeteneklilerin Eğitiminin Eleştirel Bir Değerlendirmesi. *Türk Üstün Zeka ve Eğitim Dergisi*, 5(2), 110-132. Erişim: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tuzed/issue/58913/849442>
- Sak, U. (2018). *Üstün Zekâlılar, Özellikleri, Tanılanmaları, Eğitimleri* (7.Baskı). Ankara: Vize Yayınevi.
- Şahin, F. (2018). *Özel Yeteneklilerin Eğitimi: Eğitsel Stratejiler Ve Örneklerle Zenginleştirilmiş Müfredat Farklılaştırma Modelleri*. Ankara: Nobel yayıncılık.
- Tekiroğlu, Z. (2019). *Ortopedik engelli bireylerin internet bağımlılığı ve teknoloji kullanımlarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Tuncer, M. (2020). Nicel Araştırma Desenleri. Behçet Oral ve Ahmet Çoban (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 229-248). Ankara: Pegem Akademi.
- Wah, L. L. (2010). Different Strategies for Embracing Inclusive Education: A Snap Shot of Individual Cases from Three

- Countries. *International Journal of Special Education*, 25(3), 98-109. Erişim: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ909040.pdf>
- Yanık, S. F. (2020). *Engelli Bireylerin Siyasal Tercihlerini Belirleyen Faktörler: Van'da Engelli Dernekleri Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Yazçayır, G. H., ve Gürgür, H. (2018). Özel gereksinimli öğrenci aileleri eğitim süreçlerine ne kadar dahil oluyorlar?. *1. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi Tam Metini içinde* (s.608-618).
- Yazıcıoğlu, T. (2019). Anadolu Lisesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Görüşlerinin Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 394-420. <https://doi.org/10.26466/opus.590972>.

Ek Beyan

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.